

Umsögn Félags um menntarannsóknir um drög að þriðju aðgerðaáætlun menntastefnu til 2030

Félag um menntarannsóknir (FUM) leggur hér fram umsögn um drög að tillögu til þingsályktunar um þriðju aðgerðaáætlun menntastefnu til 2030 fyrir árin 2027–2030.

Félagið tekur undir mikilvægi þess að efla gæði menntunar, styrkja fagmennsku kennara, tryggja fjölbreytt námsgögn og stuðla að auknum tækifærum allra barna og ungmenna til náms og farsældar. Jafnframt telur félagið mikilvægt að aðgerðaáætlunin byggi á traustum rannsóknargrunni, heildstæðri sýn á menntun og skýrri umgjörð um innleiðingu og mat á árangri. Félagið vill sérstaklega koma eftirfarandi sjónarmiðum á framfæri.

Rannsóknir sem grundvöllur stefnumótunar og umbóta

Í drögunum kemur fram að aðgerðirnar byggja á niðurstöðum innlendra og erlendra rannsókna. Félag um menntarannsóknir leggur áherslu á að skýrt sé hvaða rannsóknarniðurstöður liggja til grundvallar einstökum aðgerðum, hvernig þær hafa verið túlkaðar og að hvaða marki þær eigi við um íslenskt menntakerfi. Mikilvægt er að greina á milli niðurstaðna mælinga á námsárangri, rannsókna á skólastarfi og rannsókna á áhrifum tiltekinna kennslu- og umbótaaðferða. Niðurstöður alþjóðlegra samanburðarmælinga, svo sem PISA, veita mikilvægar upplýsingar um stöðu menntakerfisins en segja ekki einar og sér til um hvaða aðferðir skila árangri í ólíku skólasamhengi. Félagið leggur til að gert verði ráð fyrir sjálfstæðu rannsóknartengdu mati á innleiðingu og áhrifum aðgerðaáætlunarinnar. Slíkt mat þurfi að byggja á fjölbreyttum gögnum og ná til reynslu nemenda, kennara, stjórnenda og annarra sem að skólastarfi koma.

Fagmennska, sjálfræði og starfsþróun kennara

Félagið tekur undir mikilvægi þess að efla grunnmenntun og starfsþróun kennara en leggur áherslu á að umbætur í skólastarfi byggist á faglegri þekkingu þeirra, sjálfræði og samstarfi. Gagnreyndar kennsluaðferðir þurfa að vera nýttar með hliðsjón af þörfum nemenda og sérstöðu skólastiga, ekki síst mikilvægi leiks í námi yngri barna. Starfsþróun kennara þarf að vera samfelld, rannsóknatengd og í nánnum tengslum við daglegt skólastarf, þar sem svigrúm er til faglegs samtals, ígrundunar og þróunar starfskenningar. Þar gegnir samstarf skóla og háskóla mikilvægu hlutverki. Jafnframt þarf að tryggja að þeir sem veita kennurum leiðsögn og stuðning hafi viðeigandi menntun og sérþekkingu á starfstengdri leiðsögn og starfsþróun fullorðinna.

Heildstæð sýn á menntun og fjölbreytt markmið skólastarfs

Í aðgerðaáætluninni er mikil áhersla lögð á grunnfærni í íslensku, læsi og stærðfræði. Félagið tekur undir mikilvægi þessara þátta en telur nauðsynlegt að halda jafnframt til haga breiðari markmiðum menntunar, svo sem lýðræði, mannréttindum, jafnrétti, sjálfbærni, sköpun,

félagslegri hæfni og vellíðan. Menntun hefur ekki eingöngu það hlutverk að stuðla að mælanlegum námsárangri heldur einnig að styðja við alhliða þroska, sjálfræði, gagnrýna hugsun og virka þátttöku barna og ungmenna í lýðræðissamfélagi. Það er sérstaklega mikilvægt þegar litið er til ólíkra hlutverka skólastiganna. Í leikskólastarfi þarf meðal annars að tryggja að áhersla á málþroska og læsi sé í samræmi við hugmyndafræði leikskólastigsins, þar sem leikur, samskipti, sköpun og þátttaka barna eru grundvallarþættir náms og menntunar. Félagið leggur til að við útfærslu aðgerða og mælikvarða verði gætt að sérstöðu skólastiganna og að áhersla á afmarkaða þætti námsárangurs þrengi ekki að öðrum mikilvægum markmiðum menntastefnunnar og aðalnámskrár.

Inngildandi menntun, jafnræði og þátttaka barna

Félagið fagnar áherslu á snemmtækan stuðning og inngildandi skólasamfélag. Í fyrri umsögnum hefur félagið bent á mikilvægi þess að stuðningur við börn og ungmenni byggist á félagslegri og menntunarfræðilegri sýn, þar sem horft er til námsumhverfis, kennsluhátta, samskipta og þátttöku fremur en eingöngu einstaklingsbundinna þarfa eða greininga. Við innleiðingu þrepaskipts stuðnings þarf að tryggja skýra ábyrgð skóla, skólaþjónustu, sveitarfélaga og ríkis og að stuðningur standi öllum börnum til boða óháð búsetu, bakgrunni eða rekstrarformi skóla. Félagið telur jafnframt mikilvægt að réttur barna og ungmenna til að hafa áhrif á eigið nám og skólastarf verði sýnilegri í aðgerðaáætluninni. Þátttaka þeirra ætti ekki eingöngu að felast í upplýsingaöflun um líðan og námsárangur heldur einnig í því að sjónarmið þeirra hafi áhrif á mótun, framkvæmd og mat á umbótum í skólastarfi.

Mælikvarðar, innra mat og mat á gæðum menntunar

Félagið tekur undir mikilvægi þess að skilgreina markmið og fylgjast með árangri aðgerðaáætlunarinnar. Jafnframt er brýnt að mælikvarðar endurspegli fjölbreytt gæði menntunar og verði ekki eingöngu bundnir við fjölda útgefinna námsgagna, þátttöku í starfsþróun, innleiðingu verklags eða niðurstöður samræmdra mælinga. Mikilvægt er að greina á milli þess hvort aðgerð hafi verið framkvæmd og hvort hún hafi leitt til raunverulegra umbóta í námi, kennslu, þátttöku og vellíðan barna og ungmenna. Félagið leggur til að mat á innleiðingu aðgerðaáætlunarinnar verði tengt innra mati og þróunarstarfi skóla og að rannsóknir verði nýttar til að greina bæði fyrirhuguð og ófyrirséð áhrif breytinganna. Sérstaklega er mikilvægt að þróun og innleiðing nýrrar tækni, þar á meðal gervigreindar, byggist á rannsóknum á menntunarfræðilegu gildi hennar og áhrifum á nám, kennslu og jafnræði. Félagið leggur áherslu á að nýsköpun og stafræn þróun í menntakerfinu byggji á faglegu samstarfi og rannsóknum á reynslu og áhrifum breyttra starfshátta.

Samstarf, fjármögnun og ábyrgð á innleiðingu

Aðgerðaáætlunin gerir ráð fyrir samstarfi fjölmargra aðila, meðal annars skóla, sveitarfélaga, ríkisstofnana og háskóla. Félagið telur mikilvægt að samstarf við fræðasamfélagið verði formfest við mótun, innleiðingu og mat einstakra aðgerða og að rannsakendur á sviði menntavísinda komi að þeirri vinnu frá upphafi. Jafnframt telur félagið mikilvægt að efla þverfaglegt rannsóknar- og þróunarsamstarf innanlands og á alþjóðavettvangi, meðal annars um sjálfbærni, nýsköpun og stafræna þróun í menntun. Tryggja þarf raunhæfa fjármögnun aðgerða, einkum þeirra sem kalla á breytta starfshætti, aukna starfsþróun og stuðning við skóla. Við innleiðingu umbóta þarf jafnframt að huga að nægilegri mönnun, faglegri þekkingu og svigrúmi starfsfólks til samstarfs

og ígrundunar svo að breytingar nái að festa rætur í daglegu skólastarfi. Að lokum telur félagið mikilvægt að undirbúningur nýrrar menntastefnu, sem hefjast á árið 2027, byggji á víðtæku samráði og rannsóknum á þróun íslensks menntakerfis. Þar verði sérstaklega hugað að röddum barna og ungmenna, reynslu kennara og stjórnenda og framlagi fræðasamfélagsins.

Félag um menntarannsóknir leggur áherslu á að umbætur í íslensku menntakerfi byggji á öflugum samstarfi rannsækenda, kennara, stjórnenda, barna og ungmenna og þeirra sem bera ábyrgð á stefnumótun og framkvæmd. Til að aðgerðaáætlunin nái markmiðum sínum þarf að tryggja að rannsóknir séu nýttar til að þróa fyrirhugaðar aðgerðir, meta áhrif þeirra og læra af reynslu skólanna við innleiðinguna.

Reykjavík, 23. október 2026

Stjórn Félags um menntarannsóknir,

Anna Magnea Hreinsdóttir, formaður

Bergljót Þrastardóttir

Bryndís Gunnarsdóttir

Elsa Eiríksdóttir

Jenný Dagbjört Gunnarsdóttir

Jóhann Örn Sigurjónsson

Svava Björg Mörk

Tryggvi Thayer